

М. С. Кастрова

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ІНСТИТУТ ВІДВОДУ В ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Зараз в Україні судова реформа спрямована, зокрема, на руйнування корумпованої судової влади та запобігання вирішення судових спорів шляхом фальсифікації, родинних зв'язків, знайомств і грошей. Вона спрямована на неупереджене і справедливе судочинство, завдяки якому кожна людина, яка звертається до суду, має бути впевнена в справедливості ухваленого рішення. Відвід судді та складу суду є невід'ємною складовою цієї реформи, забезпечуючи впевненість громадян в можливості захисту себе.

Ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права гарантують кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Інститут відводу є важливою складовою такої гарантії та запроваджено задля неупередженого та справедливого розгляду справи за відсутності підзори з боку учасників процесу щодо справедливості ухваленого рішення та справедливості судочинства.

На жаль, в процесуальному законодавстві відсутнє загальне визначення терміну. Виходячи з теорії процесуального права, відвід – це «усунення від участі в цивільному, кримінальному, господарському або адміністративному процесі окремих його учасників, якщо хтось із них особисто (прямо чи непрямо) заінтересований у справі, але не є стороною чи третьою стороною у цивільному процесі» [1, с. 404].

За аналізом чинного процесуального законодавства підстави відводу складу суду, секретарю, спеціалісту, перекладачу, арбітражному керуючому, слідчому судді та іншим учасникам процесу, в залежності від виду процесуального права, однакові, а саме:

1) «особа є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка,

брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;

2) особа брала участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання, або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі;

3) особа прямо чи побічно заінтересована у результаті розгляду справи;

4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи;

5) є інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності складу суду» (ст. 35 ГПК України, ст. 20 ЦПК України, ст. 36 КАС України, ст. 75 КПК України).

Відвід складу суду може бути поданий як до відкриття провадження, з моменту авторозподілу позовної заяви між суддями та визначення складу суду для розгляду даного позову (тобто навіть до моменту складання ухвали про відкриття провадження), так і під час підготовчого провадження і розгляду справи по суті відповідно до положень вітчизняного процесуального законодавства.

Актуальною проблемою застосування відводу судді та складу суду вбачається затягування розгляду справи. Користуючись правом на справедливе та неупереджене судочинство, учасники процесу використовують цей механізм як зловживання процесуальним правом, прикриваючись конвенціями, юридичною доктриною та судовою практикою при розгляді судових справ.

Часто сторони, вбачаючи власний інтерес або затягуючи час і порушуючи строки розгляду справи, подають заяви про відвід. Вітчизняна судова практика має багато прикладів такого.

Так, в практиці судів міста Одеси є цікава справа, коли для ініціювання мотиву заявити відвід судді сторона вписала помічника головуючого судді в заповіт.

Яскравим прикладом зловживання процесуальним правом шляхом відводу судді є справа № 916/1066/22 [2], що розглядалась кількома складами суду Господарського суду Одеської області, оскільки

з перших засідань сторона заявляла безпідставні відводи суддям, намагаючись шляхом маніпулювання та погрожування відводом задовольнити власні клопотання, а саме заявлявся відвід судді через відмову в задоволенні клопотання про витребування доказів, які не мали відношення до предмету спору.

Автор даної доповіді, перебуваючи на посаді секретаря судового засідання Господарського суду Одеської області, сама стала причиною відводу секретарю судового засідання та судді, а також першим секретарем, якому заявили відвід, мотивуючи конфліктом інтересів у справі № 916/1638/20 [3], не зважаючи на те, що жодного разу не приймала участь в судових засіданнях по даній справі.

З іншого боку, інститут відводу існує для таких випадків, які відбулись нещодавно на Вінниччині, в вересні цього року. Суддю визнали винною у конфлікті інтересів. Розглядаючи кримінальну справу, вона приховала свій зв'язок із обвинуваченим. І це був не знайомий, друг або родич, а співмешканець, якого суддя називала своїм чоловіком. І проживаючи в маленькому місті, де це стало явним, сторони про справу мали можливість заявити мотивований відвід судді та передати на розгляд справедливому та неупередженому складу суду [4].

Аналізуючи вказані приклади, слід дійти висновку, що дотепер в реалізації даного інституту є певні прогалини, які потребують подальшого дослідження, в тому числі на науковому рівні. У зв'язку з цим проблема відводів у процесуальному праві видається важливою та актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Список використаної літератури

1. Матвійчук К. М. Відвід судді в цивільному процесі. *Грані права: XXI століття* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / за ред. Г. О. Ульянової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 404–406. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10077/11_%d0%9c%d0%b0%d1%82%d0%b2_%d0%b9%d1%87%d1%83%d0%ba_404-406.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Ухвала Господарського суду Одеської області від 26.05.2023 у справі № 916/1066/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111121514> (дата звернення: 10.11.2023 р.).
3. Ухвала Господарського суду Одеської області від 03.02.2021 у справі № 916/1638/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94590983> (дата звернення: 10.11.2023 р.).

4. Салій І. Суддя два роки судила співмешканця і ніхто не помічав. *Судовий репортер*, від 06.11.2023 р. URL: <https://sudreporter.org/yak-suddya-2-roky-sudyla-svogo-spivmeshkanczya-i-cze-nihtto-ne-pomichav/> (дата звернення: 10.11.2023 р.).